

Hallituksen esitys Eduskunnalle suostumuksen antamisesta toimenpiteille, joiden seurauksena valtio voi luopua enemmistöomistuksesta Fortum Oyj:n öljyliiketoiminnassa

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan, että eduskunta antaisi suostumuksensa toimenpiteille, joiden seurauksena valtio voi luopua enemmistöomistuksesta Fortum Oyj -konsernin toisen ydinliiketoiminta-alueen muodostavassa öljyliiketoiminnassa.

Valtio omistaa tällä hetkellä 60,77 % Fortum Oyj:n osakkeista. Eduskunta on antanut valtioneuvostolle valtuudet ryhtyä toimenpiteisiin, joiden seurauksena valtion suora omistusosuus Fortum Oyj:ssä voi laskea 50,1 %:iin saakka. Ydinliiketoimintoja ovat Sähkö-, Lämpö- ja Kaasusektori sekä Öljysektori. Öljyliiketoiminnan yhtiön (Fortum Oil) omistusjärjestely on tarkoitus toteuttaa siten, että Fortum Oyj luopuu nykyisestä 100 %:n suuruudesta omistuksestaan säilyttäen kuitenkin merkittävän vähemmistö-omistuksen eli vähintään kolmanneksen. Tarkoitus kuitenkin on, että alkuvaiheessa Fortum Oyj:n omistus pysyy vähintään noin 49 %:ssa. Valtion välittömään omistukseen tulee sellainen osuus Fortum Oilin osakkeista, että yhdessä valtionyhtiönä pysyvän Fortum Oyj:n omistuksessa olevien Fortum Oilin osakkeiden kanssa valtiolla on määräysvalta tulevassa öljyliiketoimintayhtiössä. Omistusjärjestely on tarkoitus toteuttaa osakemyynnin avulla vuoden 2004 keväällä, mikäli markkinaolosuhteet ovat suotuisat.

Järjestelyllä pyritään parantamaan öljyliiketoiminnan kehittämisedellytyksiä ja erityisesti investointien rahoitusta. Merkittävien suunnitteilla oleva hanke on Porvoon jalostamon kehittämishanke rikittömän dieselpolttoaineen tuotannon lisäämiseksi 25—30 %:lla eli noin 1 miljoonalla tonnilla vuodessa. Tämä vaatii arviolta noin 500 miljoonan euron suuruisen investoinnin. Osakemyynnistä saatavat varat on tarkoitus käyttää po. investoinnin rahoitukseen.

Järjestelyssä syntyvän uuden öljy-yhtiön vuotuinen liikevaihto olisi alkutilanteessa arviolta noin 7,2 miljardia euroa ja henkilökunnan määrä noin 4 300 henkilöä.

Öljyliiketoiminnan omistusjärjestelyjen myötä Fortum profiloituu entistä selkeämmin sähköyhtiöksi ja voi myös entistä tehokkaammin keskittyä ydinliiketoimintansa sähkösektorin strategiseen kehittämiseen.

Eduskunnan suostumusta haetaan sen vuoksi, että kun eduskunta vuoden 1998 lisätalousarviossa antoi suostumuksensa omistusjärjestelyille (Imatran Voima Oy:n ja Neste Oy:n fuusio), on perusteltua pyytää eduskunnan suostumusta myös Fortum Oyj:n päätoimialojen yhtiöiden eriyttämiselle ja samassa yhteydessä tapahtuvalle luopumiselle valtion enemmistöomistuksesta öljyliiketoiminnassa.

PERUSTELUT

1. Fortumin nykytilanne

Fortum Oyj:n (Fortum) ydinliiketoimintoja ovat Sähkö-, Lämpö- ja Kaasusektori sekä Öljysektori. Sähkö-, Lämpö- ja Kaasusekto-

riin kuuluvat sähköntuotanto, sähkösalkun hallinta ja trading, kaukolämpö ja prosessihöyry, kaasu sekä sähkönsiirto. Öljysektoriin taas kuuluvat öljyn ja kaasun tuotanto, öljynjalostus ja markkinointi sekä varustamotoi-

minta. Lisäksi yhtiöllä on Fortum Service, joka tarjoaa käyttö- ja kunnossapitopalveluja voimalaitoksille ja teollisuudelle. Fortum Markets taas keskittyy sähkön, lämmitysöljyn, kaasun, kaukolämmön ja niihin liittyvien palvelujen myyntiin.

Ydinliiketoiminnoista sähköliiketoiminta on strategisesti etusijalla ja valtaosa konsernin viime vuosien investoinneista on suunnattu sähköliiketoiminnan kehittämiseen. Pohjoismaihin suuntautunut laajentuminen on vaatinut erittäin mittavat investoinnit, joiden vaatima rahoitus on ajoittain rasittanut konsernin vakavaraisuutta. Kuitenkin myös edessä olevat tarpeet sähköliiketoiminnan laajentumiselle Norjaan ja Tanskaan sekä Luoteis-Venäjälle tulevat vaatimaan suuria investointeja. Käytännössä tämä merkitsee sitä, että konserni ei kykene rahoittamaan samanaikaisesti pääsektorinsa sähköliiketoiminnan laajennusinvestointeja ja öljyliiketoiminnan välttämättömiäkään investointeja ilman erityisjärjestelyjä, joilla parannetaan

erityisesti öljyliiketoiminnan kehittämisen rahoitusmahdollisuuksia.

Fortumin vuoden 2002 liikevaihto oli 11,148 miljardia euroa (10,410 miljardia euroa vuonna 2001), jossa kasvua edellisvuoteen verrattuna oli 7,1 %. Vuoden 2002 liikevoitto oli 1298 miljoonaa euroa, kun edellisvuoden liikevoitto oli 914 miljoonaa euroa. Liikevoittoprosentin kasvu oli suurelta osin seurausta loppuvuonna parantuneesta sähkön hintakehityksestä ja hyvänä pysyneestä öljyn jalostusmarginaalista. Tukholman alueella ja Keski-Ruotsissa toimivan Birka Energin hankinnan seurauksena Fortumin nettovelkaantuneisuus nousi vuoden 2002 tilinpäätöksessä 80 %:iin ja omavaraisuusaste laski 41 %:iin. Sijoitetun pääoman tuotto prosentti vuoden 2002 tilinpäätöksessä oli 11,1% ja oman pääoman tuotto prosentti oli 10,5 %.

Liiketoiminnoittain vuoden 2002 liikevaihto (milj. euroa), liikevoitto (milj. euroa) ja liikevoittoprosentti muodostuivat seuraavasti:

	Liikevaihto M€	Liikevoitto M€	Liikevoitto %
Sähkö, lämpö ja kaasun	2898	560	19,3
Sähkönsiirto	640	279	43,6
Service	664	37	5,6
Öljynjalostus ja markkinointi	7195	259	3,6
Öljyn ja kaasun tuotanto	391	213	54,5
Muu toiminta	64	-64	
Liiketoimintojen välinen myynti/eliminoinnit	-704	5	

Kuten taulukosta näkyy on öljysektorilla keskeinen asema Fortum-konsernin liikevaihdon muodostuksesta, toihan se vuonna 2002 lähes 70 % konsernin liikevaihdosta. Liikevoiton suhteen taas sähkösektori on aivan keskeinen, sillä sen osuus liikevoitosta oli noin 68 %.

Fortumin öljyliiketoiminta (yhtiönä seuraavassa Fortum Oil, joka muodostetaan niin, että nykyinen Fortum Oil and Gas Oy jakaantuu kahdeksi yhtiöksi) on kansainvälisessä vertailussa suhteellisen pieni liiketoimintayksikkö. Keskittyminen ympäristömyötäisiin polttoaineisiin ja jalostamojen edullinen maantieteellinen sijainti ovat kuitenkin tähän asti taanneet normaalia korke-

amman jalostusmarginaalin ja sitä kautta vähintäänkin tyydyttävän kannattavuustason. Ympäristömyötäisiin polttoaineisiin liittyvät jalostuskapasiteetin kehittämistoimet muissa jalostamoissa ovat kuitenkin kaventamassa Fortumin öljyliiketoiminnan kilpailukykyä.

Fortumilla on kaksi öljynjalostamoja, joiden yhteenlaskettu kapasiteetti on noin 14 miljoonaa tonnia raakaöljyä vuodessa. Fortum on pohjoismaiden suurin öljynjalostaja ja toinen kahdesta suurimmasta öljytuotteiden toimittajasta pohjoismaisilla tukkumarkkinoilla.

Fortum on aiemmin tehnyt strategisen linjauksen luopua Pohjanmeren ja Lähi-idän öljyn ja maakaasun tuotannosta ja keskittyä

Venäjälle. Kuluvan vuoden aikana loppuunsaatetut kaupat ovat lähinnä parantaneet konsernin vakavaraisuutta, mutta eivät ole tuoneet resursseja öljytoimialan kehittämiseen.

Fortumin öljytoimialan strategisena tavoitteena on yhtiön kehittäminen Itämeren alueen johtavaksi öljy-yhtiöksi. Fortumin strateginen asema tarjoaa myös hyvät liiketoimintamahdollisuudet Venäjän energiaraaka-ainevarojen hyödyntämisessä erityisesti Euroopan Unionin tarpeisiin.

Porvoon jalostamon kehittäminen niin, että rikittömän dieselpolttoaineen tuotanto lisäntyisi 25—30 % eli noin 1 miljoonalla tonnilla vuodessa, vaatii arviolta noin 500 miljoonan euron suuruisen investoinnin. Itämeren alueella on tullut tai on tulossa myyntiin jalostamokapasiteettia ja huoltoasemaverkkoja erityisesti Ruotsissa. Jalostamokapasiteetin ostaminen ja niihin liittyvä modernisointi vaatisivat jo useamman miljardin euron suuruiset investoinnit.

Samaan aikaan Fortumin sähköliiketoiminnan laajentuminen pohjoismaissa vaatii edelleen mittavia investointeja. Myös ruotsalainen Gräningsen, josta on tehty puhdas energiayhtiö, on vaihtanut omistajaa. Uusi omistaja saksalainen E.ON on näin saamassa vahvaa jalansijaa pohjoismaisilla sähkömarkkinoilla. Fortumin on Norjan lisäksi vahvistettava asemaansa myös Tanskan sähkömarkkinoilla. Niinikään Venäjän sähkömarkkinoiden vähittäinen avautuminen luo Fortumille laajentumismahdollisuuksia erityisesti Luoteis-Venäjällä.

On käynyt ilmeiseksi, että Fortumin öljytoimialan kehittäminen vaatii toteutuakseen yritys- tai omistusjärjestelyjä, joilla parannetaan edellytyksiä erityisesti Fortumin öljyliiketoiminnan investointien rahoittamiseen.

2. Fortumin suunnitelma öljyliiketoiminnan kehittämiseksi

Fortumin hallitus on selvittänyt erilaisia vaihtoehtoja öljyliiketoiminnan kehittämisedellytysten parantamiseksi omistusjärjestelyjen avulla. Fortumin hallitus on päätenyt siihen, ja hallintoneuvosto on kannanottoon yhtynyt, että Fortumin öljyliiketoiminnan kehittämisedellytykset voidaan parhaiten

turvata eriyttämällä öljyliiketoiminta itsenäiseksi yhtiöksi ja järjestämällä uudelle yhtiölle osakemyynti ja listautuminen Helsingin pörssiin. Alustavissa arvioinneissa on todettu, että annille olisi riittävästi kysyntää kotimaisten ja ulkomaisten institutionaalisten sijoittajien keskuudessa. Annin ajankohta olisi kevät 2004, jos markkinatilanne olisi sille suotuisa.

Osakemyynti on tarkoitus mitoitaa niin, että Fortum Oyj luopuu määräysvallastaan Fortum Oilissa, minkä on katsottu lisäävän sijoittajien kiinnostusta öljy-yhtiötä kohtaan. Osakemyynnistä saatavat varat on tarkoitus käyttää Porvoon jalostamon kehittämisinvestointien rahoittamiseen.

Järjestelyn tuloksena syntyvän uuden öljy-yhtiön liiketoimintoja olisivat öljynjalostus, öljytuotteiden markkinointi, varustamotointi, öljyntuotanto sekä muut öljyyn liittyvät toiminnot. Vastaavasti Fortumin ydinliiketoiminnaksi jäävä sähkösektori keskittyisi sähköön tuotantoon ja myyntiin, kaukolämpöön sekä maakaasuun.

Uuden öljy-yhtiön vuotuinen liikevaihto nykytilanteen mukaan olisi arviolta noin 7,2 miljardia euroa ja henkilöstön määrä noin 4 300 henkilöä. Henkilöstö siirtyisi uuteen yhtiöön nykyisin ehdoin.

3. Suunniteltu järjestely valtio-omistajan näkökulmasta

Kaavailtu Fortum Oilin osakemyynti ja listautuminen on periaatteessa hyväksyttävissä valtio-omistajan kannalta, koska se parantaa Fortumin öljyliiketoiminnan mahdollisuuksia reagoida muuttuneen kilpailuympäristön tuomiin haasteisiin ja tuo rahoitusresursseja öljyliiketoiminnan välttämättömiin kehittämishankkeisiin. Kehittämishankkeista akuutein on Porvoon jalostamon noin 500 miljoonan euron suuruinen investointi rikittömän dieselpolttoaineen tuotannon lisäämiseksi.

Investoinnin arvioidaan lisäävän merkittävästi Fortumin öljynjalostusmarginaalia ja saavuttavan suhteellisen varovaisinkin oletuksin pääomalle hyvän tuoton.

Investointi on työllisyysvaikutuksiltaan varsin merkittävä, sillä se tuo noin 100 uutta pysyvää työpaikkaa ja rakennusaikaisen työ-

voiman tarve on noin 3 000 henkilötövuotta.

Tarkoitus on, että Fortumin omistus uudesta öljy-yhtiöstä suunnitellun osakeannin jälkeen olisi noin 49 %. Näin ollen Fortumin vaikutusvalta öljyliiketoimintaan säilyisi vahvana jatkossakin. On tarkoituksenmukaista, että Fortumilla olisi mahdollisuus pidemmällä aikavälillä vähentää omistustaan öljyliiketoiminnassa säilyttäen kuitenkin merkittävän vähemmistöosakkaan aseman.

Siinä yhteydessä kun Fortum Oyj:n omistussuosus Fortum Oilissa laskee alle 50 %:n on tarkoitus, että valtio tulee suoraan Fortum Oilin osastajaksi käyttämällä omistamiaan Fortum Oyj:n osakkeita nykyisen voimassa olevan eduskuntavaltuuden puitteissa. Näin siksi, että Fortum Oilissa säilyisi määräysvalta valtiolla yhdessä Fortum Oyj:n kanssa.

Ratkaisu selkiinnittäisi myös Fortumin ydinliiketoiminnaksi jäävän sähkösektorin asemaa ja se voisi nykyistä tehokkaammin jatkaa strategista tavoitettaan vahvistaa asemaansa pohjoismaiden johtavana sähköyhtiönä.

Järjestely mahdollistaisi myös strategisen omistajan hankinnan öljyliiketoiminnalle myöhemmin mikäli edellytykset tähän paranevat tulevaisuudessa. Lisäksi Fortumin vähemmistö-omistukseksi pienentyvä omistus Fortum Oilissa profiloi Fortumia edelleen entistä selvemmin sähköyhtiöksi, mikä todennäköisesti vaikuttaa myönteisesti osakkeen kurssikehitykseen ja sitä kautta nostaa valtiomistuksen arvoa.

4. Eduskunnan suostumus

Eduskunta on antanut vuoden 1998 lisätalousarviossa valtioneuvostolle valtuudet hyväksyä omistusjärjestelyjä, joiden seuraukse-

na voidaan luopua kokonaan valtion omistuksesta Imatran Voima Oy:ssä ja Neste Oyj:ssä siten, että valtioneuvosto siirtää valtion omistamat Imatran Voima Oy:n ja Neste Oyj:n osakkeet perustettavan, valtion omistuksessa olevan energia-alan uuden osakeyhtiön omistukseen. Tämän päätöksen yhteydessä eduskunta samalla antoi suostumuksensa sille, että valtioneuvosto sai hyväksyä omistusjärjestelyjä, joiden seurauksena valtion suora osuus osakkeista ja niiden tuottamista äänistä voi uudessa holding-yhtiössä laskea niin, että se on vähintään 50,1 %. Eduskunnan suostumuksen hakeminen on perustunut lakiin valtion osakasvallan käytöstä eräissä taloudellista toimintaa harjoittavissa osakeyhtiöissä (740/1991, valtionyhtiölaki).

Valtioneuvoston oikeuskansleri on kaavailusta öljyliiketoiminnan omistusjärjestelystä kauppa- ja teollisuusministeriölle antamassaan lausunnossa katsonut, viitaten yllä mainittuun eduskunnan käsittelyyn ja kannanotoihin Fortumin perustamisen yhteydessä vuoden 1998 aikana, että on perusteltua saatua asia eduskunnan käsittelyyn ja ratkaistavaksi. Kysymys on oikeuskanslerin lausunnon mukaan siitä, että kun eduskunta vuoden 1998 lisätalousarvion yhteydessä antoi suostumuksensa omistusjärjestelyille (Imatran Voima Oy:n ja Neste Oyj:n osakkeiden siirto valtion omistamalle holding-yhtiölle, fuusio), niin eduskunnan tulee valtionyhtiölain nojalla päättää myös toisin päin toteutettavaksi suunnitellusta (päätoimialojen yhtiöiden eriyttäminen) valtio-omistajan kannalta merkittävästä yritysjärjestelystä. Eduskunnan suostumuksen hakeminen on valtionyhtiölain nojalla perusteltua siitäkin syystä, että eriyttämisen lisäksi on tarkoitus luopua valtion välittömästä enemmistöomistuksesta öljyliiketoiminnassa siten, että määräysvalta öljyliiketoiminnassa säilyy valtiolla yhdessä valtionyhtiö Fortum Oyj:n kanssa.

Edellä kuvatun perusteella ehdotetaan,

että eduskunta päättäisi antaa suostumuksensa toimenpiteille, joiden seurauksena valtio voi luopua enemmistöomistuksesta Fortum Oyj -konsernin

öljyliiketoiminnasta siten, että määräysvalta öljyliiketoimintaa harjoittavassa osakeyhtiössä säilyy valtiolla yhdessä valtionyhtiö Fortum Oyj:n kanssa.

Helsingissä 10 päivänä lokakuuta 2003

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Kauppa- ja teollisuusministeri *Mauri Pekkarinen*